спортивних функціонерів. Нам тільки хочеться поставити одне питання: спортивна Україна, який твій обраний шлях? Куди ми котимося ?

DEHUMANIZATION OF MODERN SPORT

STANISLAV VARVIANSKYI, OLEXANDR KUTS
Poltava Cooperative Institute
L'viv State Institute of Physical Culture

In this article authors pay attention to no discovered in scientific literature problem of dehumanization modern sport moving.

ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТОК НАУКОВО-МЕТОДИЧНОЇ ДУМКИ В ГАЛУЗІ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ТА СПОРТУ В СЕРЕДОВИЩІ ЗАРУБІЖНОГО УКРАЇНСТВА

ОКСАНА ВАЦЕБА

Національний університет фізичного виховання і спорту України

Активне утвердження України у світовому співтоваристві, серед багатьох інших чинників, спонукає до об'єктивних досліджень щодо ролі та значення своєрідної форми українського соціуму - української діаспори. В останні роки на хвилі етнокультурного відродження, руйнації радянських ідеологічних стереотипів з'являються різноманітні публіцистичні та наукові публікації про історію розселення та сучасне становище українців за межами України. За підрахунками дослідників кожен четвертий-п'ятий українець у світі проживає за межами своєї історичної батьківщини [1, с. 21].

У нашій роботі ми поставили собі за мету проаналізувати особливості розвитку спорту в середовищі зарубіжного українства й, зокрема, вивчити процес формування та розвитку спеціалізованої літератури фізкультурної тематики.

Джерельною базою для такого дослідження слугували фонди низки наукових бібліотек України; бібліотек українських інституцій у Європі (Український Вільний університет у Мюнхені, Український католицький університет у Римі), в Канаді (Канадський інститут українських студій у Едмонтоні, бібліотека Українського Національного Об'єднання в Торонто, осередок української культури й освіти у Вінніпезі); каталоги Конгресової бібліотеки США та окремі приватні книгозбірні й колекції.

Вважаємо, що зародження й розвиток спорту, як самобутньої системи громадсько-суспільного життя в середовищі української діаспори, був би неможливий без відповідного науково-методичного забезпечення, відповідної пропаганди й популяризації занять фізичними вправами. При цьому варто враховувати, що розвиток спорту в діаспорі відбувається виключно на громадських засадах, з тими обмеженнями, які притаманні культурному розвитку етнічної групи.

Оцінити загалом процес творення спеціалізованої літератури доволі складно. Зумовлено це широким часовим та географічним діапазоном виходу друкованої продукції спортивної тематики поза межами України. На початку XX століття україномовна книжка на теми спорту друкувалась у складних еміграційних умовах, невеликими накладами, без відповідної бібліографічної реєстрації тощо.

До сьогоднішнього часу не існує повного бібліографічного переліку праць, *присвячених проблематиці фізичної культури і випущених поза межами України.* Більшість із таких книг - це видання, які побачили світ у Канаді чи США. Невелику кількість книг, виданих на початку століття, надруковано в таких країнах українського поселення, як Австралія, Аргентина, Венесуела, низці європейських держав. Більшість із них, ймовірно, так і залишаться невідомими сьогоднішньому українському читачеві й досліднику. Нами зроблено першу спробу укласти покажчик такої літератури. Але вважаємо, що процес каталогізації й збору спеціалізованої української зарубіжної книжкової продукції повинен набути державних масштабів.

На нашу думку, формування та розвиток науково-методичної думки в галузі фізичного виховання та спорту в середовищі зарубіжного українства відбувалося кількома шляхами. Один із них був пов’язаний із появою окремих інформаційно-популярних, публіцистичних та аналітичних статей у газетах, часописах та альманахах загального призначення в тих країнах, які мали певну історію й традиції розвитку українських поселень ще передвоєнного періоду, кінця 19 – початку 20 століть. Дописи про спорт поміщували відомі на той час “Канадійський Фармер” (Вінніпег), “Український голос” (Вінніпег), “Ми і Світ” (Канада), “Свобода” (США), “Народна Воля” (США), “Америка” (США), “Українська думка” (Лондон), “Наша культура” (Варшава), “Українське слово” (Париж) та чимало інших авторитетних українських зарубіжних видань. Зауважимо, що згодом досвід підготовки публічної інформації, пробудження цими засобами інтересу до спорту широкого кола читачів сприяв появі окремих спеціалізованих періодичних видань.

Активно сприяли розвиткові теоретичної думки Січові товариства. Зокрема, Січова організація українців у США на початку 20-х років видавала підручники з руханки, заснувавши торговельне підприємство “Січовий базар” із власним видавництвом та книгарнею. Друкованим органом американських “Січей” упродовж 1918-1923 років були “Січові Вісті” – один із перших українських зарубіжних спеціалізованих часописів. Згодом, із розвитком політичних рухів, частина товариств об’єдналася у Гетьманській “Січі”, деякі створили “Чорноморську Січ”, інші залишилися самостійними. З липня 1924 року до травня 1934 в Чикаго виходив друком двотижневик “Січ”, як продовження “Січових Вістей” (редактори О. Назарук, з 1928 – М. Бодрук). У 1934 році “Січ” замінив “Наш Стяг” (1934 – 1941, редактор О. Шаповал).

На початку - в середині 60-х років окреслюється новий етап у видавничій діяльності: “Від звичайних спортових звітів та репортажів… перейдено до циклу спортово-освітніх нарисів…, й з часом від статей в часописах перейдено до видання спортових збірників” [2].

Певним чином вплинув на появу книжкової та газетної продукції період військової депортації 1918-1920 років. Тоді в таборах для інтернованих військовиків, насамперед, на територіях Німеччини, Австрії та Польщі, активно творилось спортивне життя, яке вимагало відповідного інформаційного висвітлення. У колишніх спецфондах Львівської наукової бібліотеки імені Василя

Стефаника НАН України зберігається унікальний часопис – один із примірників журналу “Спортсмен”. Журнал був “щомісячним друкованим органом інтернованих спортсменів таборів Польщі”, датований липнем-серпнем 1922 року (число 4-5). Про попередні чи наступні числа журналу відомості відсутні, проте цей поодинокий примірник журналу, що виходив українською мовою, – важливе свідчення популярності спорту у невідрадних умовах чужини та неволі.

Інший шлях розвитку еміграційних видань був зумовлений масовим переміщенням у роки польської пацифікації великої кількості українських спортивних інституцій та окремих діячів західноукраїнського спортивного руху до сусідніх з Україною держав. Зокрема, в 30-і роки XX століття внаслідок неможливості легально діяти в Галичині, на територіях Польщі, Чехо-Словаччини, Великобританії та інших країн формуються українські пластові, січові та сокільські осередки. Подібним чином створювалися в Європі еміграційні структури української гілки міжнародного робітничого спортивного руху. Діяльність усіх цих організацій відразу забезпечувалася появою власних друкованих органів.

Історія української еміграції зберігає ще один унікальний факт - видання ілюстрованого журналу українського спортивно-гімнастичного товариства “Сокіл” у Південній Америці. Журнал “Український Сокіл” (“Sokil Ukrainiano”) видавався в Буенос-Айресі в 1934 році й був своєрідною вершиною сокільського руху в Аргентині, де з квітня 1931 року діяв культурно-національний осередок із однойменною назвою “Український Сокіл”. У цьому місячнику подавалися відомості з сокільського життя, друкувалися статті на ідеологічні та військові теми. І хоча світ побачило всього три числа часопису (вихід було припинено через нестачу фінансів), сама обставина існування такого журналу заслуговує на увагу й пам’ять в історії українського спортивного руху.

Поява спеціалізованої україномовної книжкової продукції в Європі зумовлювалася також і політичними обставинами. Наприкінці 1939 року в Кракові (Польща) було засноване єдине дозволене тогочасною німецькою владою в Генеральній Губернії Українське Видавництво, головою надзірної ради якого був Володимир Кубійович. У цьому видавництві поруч з іншою літературою з’являються і книги спортивно-прикладної тематики.

Особливим етапом розвитку зарубіжної української повоєнної спортивної публіцистики варто вважати період діяльності Ради Фізичної Культури (РФК) на території таборів для переміщених осіб в Австрії та Німеччині. Активна праця РФК та більше 50-ти тамтешніх спортивних товариств одержала схвальне віддзеркалення не тільки на сторінках газет, але спричинилася до появи окремих спортових журналів та книжок. Першим із таких був ілюстрований тижневик “Гарт”, який виходив у Бад-Верісгофені між 5 серпням 1946 року і 15 жовтням 1946 року [3, С. 109]. “Гарт” виходив нерегулярно, всього світ побачило 6 чисел. Інший журнал – тижневик фізичної культури “Змаг” видавало українське руханково-спортове товариство “Лев” у Міттенвальді. Редактором був В. Маруняк. Всього друком вийшло 4 числа в період між 29 вереснями та 20 жовтням 1946 року. Журнал друкувався циклостильовим способом на підліцензії “Християнського Шляху” [3, С. 109]. Серед статей цих видань виділялися репортажі О. Лисяка (О-як), О. Бучацького, Ю. Бохенського, М. Сосновського, проф. М. Куліша, Я. Хоростіля. Разом з тим відчувалося, що не всі журналісти мали відповідну теоретичну підготовку, що, “за малими винятками, в усіх загальних часописах з’являлися самі тільки репортажі із змагань…, натомість дуже рідко з’являлися тенденції спрямовувати думки читача на зрозуміння основ фізичної культури та її доцільности” [3, С. 110].

Рада Фізичної Культури в Німеччині намагалася налагодити випуск фахової спортивної літератури. В книгарні з’явилися правила гри в футбол, “слабо зредаговані Козаренком”, та Спортовий довідник на 1946-1947 рр. [3, С. 110]. Міркуємо, що так і не побачили світ (внаслідок нестачі коштів) підготовані в той час підручники: “100 рухливих ігор” О. Лисинецького та “Легкоатлетика” професора Боярського, а також праця про футбол професора М. Куліша. Загалом Раді Фізичної Культури вдалося видати невеликими накладами “на цикльостилі” 8 випусків правил та посібників. Тогочасному голові Ради Фізичної Культури Іванові Краснику вдалося зберегти “осяги довгорічної спортової праці і з немалою витратою енергії здобутий досвід… для дальшого розвитку українського спорту” у раритетному сьогодні виданні – Альманасі РФК 1945-1948, виданому в Мюнхені 1951 року [4]. Цей Альманах справді є унікальним виданням, яке своєрідним чином підштовхнуло до “об’єктивного встановлення розвоєвої лінії українського тіловиховного й спортового життя” [4, С. 7]. Саме цей Альманах започаткував своєрідну структуру, стиль викладу, підготовку до друку тієї книжкової продукції, яка почала з’являтися вже згодом в умовах діаспорного життя.

Важливою подією, й не тільки для розвитку науково-методичної думки, було утворення Української Спортової Централі Америки і Канади. Своєрідний центр українського еміграційного спортивного життя, який виразно окреслився впродовж 1945-1948 років у таборах “Ді-Пі” в Німеччині та Австрії, з другою хвилею еміграції перемістився за океан. Понад 250 000 українців зміцнили існуючі поселення США та Канади, а також Аргентини, Бразилії, Парагваю. Постали нові українські громади в Австралії, Венесуелі, деякий час у Тунісі. В Європі залишилося близько 50 000 осіб, що утворили сильну українську групу в Великобританії та зміцнили міжвоєнні громади у Франції, Бельгії, Голландії [5].

З середини 60-х років, коли структуризувалося усе громадсько-політичне життя західної української діаспори (у 1967 році створено Світовий Конгрес Вільних Українців (СКВУ)), знову виникла потреба зміцнювати етнічний спортивний рух відповідним інформаційно-методичним забезпеченням. За період з 1955 року до сьогоднішнього часу тільки в США та Канаді підготовано й випущено друком понад шість десятків найменувань відповідних книг та альманахів. Саме ці видання своєрідним чином відображають розвиток науково-методичної думки в галузі фізичного виховання в середовищі зарубіжного українства. Зазначимо, що якогось особливого внеску в теорію фізичного виховання чи спортивного тренування українці США чи Канади не зробили. Це зумовлено, насамперед, тими основними завданнями, які вирішують українські спортивні осередки поза межами України. Разом з тим, нагромаджено чимало цінної, об’єктивної інформації щодо історії, організації, окремих форм розвитку національного спортивно-фізкультурного руху в умовах полікультурності; детально й фундаментально описано багаторічний досвід виховної роботи з молоддю засобами спорту; нагромаджено унікальну статистичну базу щодо діяльності українських спортивних клубів та товариств США, Канади й Австралії.

Найціннішою, на наш погляд, є практика збереження, впровадження та творення української спортивної термінології. Вважаємо, що в умовах активного поширення різноманітних видів спорту, популярних в Північній Америці, такий досвід доречно використовувати в умовах сучасної протидії "американізації" галузевої термінології. Прикладом цього може слугувати термін "круглі", котрий активно використовується в українській діаспорі на позначення нового олімпійського виду спорту – кьорлінг.

Серед найпомітніших, з точки зору теоретичного й практичного значення, відзначимо праці Осипа Зінкевича, Едварда Жарського, Юрія Семенка, Олександра Тисовського, Ярослава Хоростіля, Омеляна Твардовського. Творчий доробок, як і життєвий шлях останнього – О. Твардовського – взагалі потребує окремого наукового дослідження, настільки потужною є ця постать у розвитку науково-методичної думки зарубіжного українства в ділянці фізичного виховання другої половини XX століття. За його безпосередньої участі й понад тридцятирічної праці як автора дописів та головного редактора створено унікальний, єдиний такого плану журнал "Наш Спорт", який, починаючи з 1963 року, щорічно друкується українською та англійською мовами в Нюарку (США).

Загалом, історія існування україномовних спортивних видань є не тільки прикметним явищем спортивного руху західної української діаспори, але й самобутнім, прикметним феноменом усього культурно-політичного життя зарубіжного українства. Відтак, усі теоретико-методичні напрацювання в галузі фізичного виховання та спорту є своєрідним багатством української галузевої теоретичної думки, що уможливлює подальший всебічний і ґрунтовний розвиток системи фізичного виховання та спорту в Україні.

610/4

ЛІТЕРАТУРА

1. *Трощинський В.П., Шевченко А.А. Українці в світі. – К.: Видавничий дім "Альтернативи", 1999. – 352 с.*
2. *Гурин І. Видавнича діяльність УСТ "Чорноморська Січ" / 50 років УСВТ "Чорноморська Січ": Ювілейний Альманах. – Ньюарк: Свобода, 1974. – С. 66.*
3. *В.М. Фізична культура в еміграційній публіцистиці // Альманах Ради Фізичної Культури (1945-1948). (Almanac of the Ukrainian Council for Physical Culture) – Мюнхен: Молоде Життя, 1951. – С. 109 - 110.*
4. *Альманах Ради Фізичної Культури (1945-1948). (Almanac of the Ukrainian Council for Physical Culture) – Мюнхен: Молоде Життя, 1951. – 117 с.*
5. *Заставний Ф.Д. Українська діаспора. – Львів, 1991.*

THE FORMATION AND DEVELOPMENT OF SCIENTIFIC-METHODICAL OPINION IN THE SPHERE OF PHYSICAL EDUCATION AND SPORT IN UKRAINIAN DIASPORE

OKSANA VATSEBA

National University of Physical Education and Sport of Ukraine

The aim of the research has been to observe the features of the development of scientific - methodical opinion in peculiar medium - Ukrainian diaspore. The information on origins and development of the Ukrainian specialized periodicals, creative heritage of

БІБЛІОТЕКА
НАЦІОНАЛЬНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ ФІЗИЧНОЇ
КУЛЬТУРИ